

ТМ	Г. XXXVII	Бр. 1	Стр. 499-501	Ниш	јануар - март	2013.
----	-----------	-------	--------------	-----	---------------	-------

Приказ књиге
Примљено: 30.01.2013.

Јелена Лаушев

ТРАНЗИЦИЈА ЗАМИСЛИ И ОСТВАРЕЊА*

Који су се резултати постигли највећим пројектом 20. века у земљама које су ушле у процес економске транзиције ка тржишној привреди?

Књига проф. др Божидара Церовића под називом *Транзиција - замисли и остварења* у издању Центра за издавачку делатност Економског факултета у Београду, нуди свеобухватан увид у сложеност самог процеса трансформације с основим циљем да допринесе бољем разумевању искуства кроз које су прошле и још увек пролазе транзиционе економије. Ово дело је резултат ауторовог свеобухватног, како теоријског тако и емпиријског истраживачког рада на различитим аспектима транзиције током последње две деценије, и њиме се критички анализирају основе економских политика и програма, као и наговештаји њихових могућих исхода и последица. Велики допринос ове књиге је у детаљном преиспитивању процеса транзиције током ког аутор, иако свестан његове неопходности, доказује да је симплификовано стварање транзиционих схема довело до субоптималних резултата и/или неостварених замисли.

Књига представља значајан теоријски и емпиријски подухват који је од посебне вредности због свог предсказујућег карактера (у старијим текстовима), али и због своје велике данашње актуелности. С обзиром на садржај и методологију књига служи као изврстан уџбеник за студенте економије, али и за све оне који су заинтересовани за разумевање процеса економске транзиције.

Књига је организована у две целине: *Замисли* и *Остварења*. Обе целине састоје се од два дела.

Аутор започиње целину под називом *Књига прва: Замисли* основним идејама на којима је утемељен процес транзиције. Након основних замисли у другом делу прве целине описани су разлози и облици приватизације поводом и током транзиционог периода.

Наиме, аутор објашњава значај транзиције са становишта повећања економске ефикасности и тиме показује да је транзиција само саставни део глобалног економског развоја. Дакле, транзиција се посматра као специфична развојна фаза која захтева стално усклађивање са савременим усло-

jelena@ekof.bg.ac.rs

* Божидар Церовић. (2012). *Транзиција - замисли и остварења*. Београд: Центар за издавачку делатност Економског факултета у Београду, стр. 675.

вима. Из тог разлога аутор указује да је веома важно да свака тржишна привреда одреди стратегију свог развоја. Могуће стратегије развоја аутор групише у типологије савремене тржишне привреде на основу њихових главних карактеристика.

У наставку се представљају основне економске политике које треба да допринесу стабилизацији пре отпочињања самог процеса транзиције. У поглављу о макроекономској стабилизацији детаљно се описује монетарна политика у условима хиперинфлације, као и неопходне фискалне реформе. Аутор документује тешке и дубоке последице реструктурирања привреде не само у Србији него и у бројним транзиционим економијама. Коначан циљ описаних економских политика састоји се у ублажавању транзиционе рецесије.

У другом делу прве целине аутор полази од анализе значаја и економске оправданости приватизације. С тим у вези користи се теоријски модел принципала и агента како би се објасниле разлике у функционисању система приватне својине од система државног власништва. Затим се процес приватизације, као израз захтева за ефикаснијим привређивањем, повезује са напретком у демократичности друштва.

Аутор у наредним поглављима користи теоријске моделе да опише понашање самоуправних предузећа која су била карактеристична за некадашњу југословенску привреду на основу којих изводи разлоге за њихову приватизацију. У поглављу о специфичностима приватизације самоуправних предузећа, аутор на основу анализа објављених крајем осамдесетих и почетком деведесетих година истиче предности приватизације друштвене у односу на државну својину, које су могле да омогуће брже и једноставније прилагођавање бивше југословенске економије тржишној привреди у односу на остале земље у транзицији. Истовремено се наводи и читав низ решења која су могла да пруже здравији и економски перспективнији процес приватизације у односу на све касније покушаје који су спроведени. С тим у вези аутор показује да је за привреду самоуправног типа најподеснији модел интерног деоничарства, тј. деоничарства запослених и потврђује да је програм приватизације из 1990. године, иако критикован, ипак био валидан са економског становишта. Незаобилазна тема односи се и на проблем регулације монопола с обзиром на непотребно подржављење појединих друштвених предузећа, као и на могуће начине приватизације монопола у циљу подстицања раста укупне ефикасности. Систематска анализа програма приватизације у Југославији и Србији од 1990. године до данашњих дана критички је изложена у последњем поглављу *Књиге прве* о замислима.

Друга целина књиге посвећена је остварењима у процесу транзиције те се назива *Књига друга: Остварења*. Као и прва и ова друга целина има два дела: први који се бави транзицијом и растом, и други који анализира транзицију у Србији.

Аутор се најпре фокусира на економетријску анализу ефеката транзиције на раст којом се емпиријски показује колико су земље у транзицији напредовале у реформама и колико су те реформе допринеле њиховом развоју. На основу транзиционог искуства различитих земаља аутор критички испитује генерализацију процеса транзиције услед чега се нису уважиле специфичности и разлике између земаља у транзицији. Ту се пре свега истиче неизбежан и дуготрајан утицај наслеђених услова на брзину и ток транзиционих реформи.

Аутор такође указује да се модел раста током транзиције мења у вези са напретком транзиционих реформи. Он указује на три фазе транзиције и три кореспондентна модела раста. Економетријска анализа потврђује да најбитније промене наступају у средини процеса транзиције на нивоу од 40% до 60% остварења укупних реформи, те аутор закључује да је у већ тој фази потребно ставити нагласак на повећање индустријске производње и извозну оријентацију привреде.

Наредни део друге целине књиге аутор посвећује транзиционим процесима у Србији. Прво се критички анализирају догађаји из деведесетих у привреди Србије, који отежавају и данашњи економски опоравак земље. Затим се критички испитује модел продаје који је промовисан програмом приватизације почетком двехиљадитих. Аутор и овде користи економетријску анализу да покаже већи значај развоја институционалног окружења од конкретног изабраног модела приватизације. С једне стране, аутор потврђује значај уређења финансијског система (укључујући и ликвидацију појединих домаћих банака) на повећање укупне ефикасности. С друге стране, аутор наводи ограничења изабраног програма приватизације у Србији и истиче неопходност децентрализације и диверзификације модела приватизације.

У наставку аутор разматра пословну климу у Србији и представља резултате анализе пословних перформанси предузећа различитих власничких облика. С тим у вези, посебно је интересантан резултат да нове приватне фирме не остварују очекиване значајније перформансе у односу на друге власничке облике. Такође, успоравање процеса реформи у Србији након 2003. године повезује се са субоптималним резултатима у расту привреде услед неефикасне употребе страних директних инвестиција.

Последња поглавља књиге емпиријском анализом доказују да је још 2003. године требало променити модел реформи како у Србији, тако и у осталим земљама Западног Балкана. Коначно, аутор налази и да је неадекватна политика конкуренције не само негативно утицала на ефекте процеса либерализације и приватизације, већ и на јачи ефекат глобалне економске кризе на стање привреде Србије у 2009. години.

Књига се завршава закључком да су уверења о безусловној способности тржишта и 'пут спонтаног развоја' имали велику цену која је довела у сумњу предвиђања по којима је могуће превести транзиционе економије релативно брзо у систем сличан развијеној тржишној привреди. С тог аспекта, може се с правом рећи да је својом целовитошћу књига *Транзиција - замисли и остварења* померила границе досадашњег схватања процеса транзиције. Штавише, књига је остала отворена према новим изазовима с којима ће се сусретати транзиционе економије у будућности. Као таква, ова књига није само занимљиво и веома корисно штиво за оне који желе да студирају процес економске транзиције већ је од велике важности и за креаторе садашње и будуће економске политике у земљама у транзицији.